

“DUNYO TA'LIMI SIFATINI OSHIRISHNING ILG'OR USULLARI ILMIY JURNALI”

5-Noyabr, 2025-yil

NIQOBLANGAN OPERATSIYA TEZKOR-QIDIRUV TADBIRI: HUQUQIY VA AMALIY TAHLIL

O'zbekiston Respublikasi Ichki Ishlar vazirligi Akademiyasi 3-o'quv kursi

Abdullahonov Alohon Alihon o'g'li

Annotatsiya. Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasi “Tezkor-qidiruv faoliyati to'g'risida”gi Qonunning 14-moddasida nazarda tutilgan niqoblangan operatsiya tushunchasi, uning huquqiy asoslari, mazmuni va amaliy ahamiyati tahlil qilinadi. Shuningdek, niqoblangan operatsiyani amalga oshirish jarayonida inson huquqlarini himoya qilish, maxfiylik va oshkoralik o'rtasidagi muvozanat masalalari ko'rib chiqiladi. Maqolada ushbu institutni takomillashtirish bo'yicha ilmiy va amaliy tavsiyalar berilgan. *Annotation. This article analyzes the concept of the “undercover operation” as stipulated in Article 14 of the Law of the Republic of Uzbekistan “On Operational-Search Activity”. It examines the legal framework, essence, and practical significance of undercover operations, with special emphasis on the protection of human rights and the balance between confidentiality and transparency. The paper concludes with scholarly and practical recommendations for improving this legal institution.*

KIRISH

O'zbekiston Respublikasining “Tezkor-qidiruv faoliyati to'g'risida”gi Qonuni 2012-yil 25-dekabrda qabul qilingan bo'lib, jinoyatchilikka qarshi kurashish, milliy xavfsizlikni ta'minlash, fuqarolarning hayoti va huquqlarini himoya qilishda muhim huquqiy asos hisoblanadi. Ushbu qonunning 14-moddasida bir qator tezkor-qidiruv tadbirlari turlari, jumladan, niqoblangan operatsiya alohida huquqiy mexanizm sifatida belgilangan. Niqoblangan operatsiya — bu bir nechta tezkor-qidiruv usullarini qo'shib o'tkaziladigan, oshkora va nooshkora shakllarda olib boriladigan maxsus kompleks tadbir. U jinoyatlarni oldini olish, aniqlash va fosh etishda, shuningdek, jinoyatchilarni aniqlashda muhim rol o'ynaydi.

Asosiy qism (to'ldirilgan variant)

Qonunning 14-moddasiga muvofiq, niqoblangan operatsiya — bu ikki yoki undan ortiq tezkor-qidiruv tadbirlarini birgalikda, rejalashtirilgan tarzda o'tkazishdir. Ushbu tadbir jinoyatga tayyorgarlik ko'rayotgan, uni sodir etayotgan yoki yashirayotgan shaxslarni aniqlash va fosh etishga qaratiladi. Bu tadbirning asosiy maqsadi — jinoyatning oldini olish, jinoyat izlarini aniqlash, dalillarni to'plash va jinoyatchilarni qo'lga olishdir.

Niqoblangan operatsiya o'z mohiyatiga ko'ra maxfiy xarakterga ega bo'lgan kompleks tadbir bo'lib, u oshkora va nooshkora usullarni birlashtiradi. Masalan, tezkor kuzatuv, audio yoki video nazorat, tezkor kiritish, nazorat ostida yetkazib berish kabi chora-tadbirlar bir vaqtning o'zida amalga oshiriladi. Shu sababli, bunday operatsiyalarni o'tkazishda qat'iy huquqiy tartib va ruxsat tizimi mavjud bo'lishi zarur.

Amaliyotda bunday operatsiyalar odatda korrupsiya, giyohvandlik vositalarining noqonuniy aylanmasi, qurol-yarog‘ savdosi, kontrabanda, odam savdosi, terrorizm va boshqa og‘ir jinoyatlar bilan bog‘liq holatlarda qo‘llaniladi. Masalan, giyohvand moddalarni noqonuniy yetkazib berish yo‘nalishini aniqlash uchun tezkor xodim maxfiy tarzda jinoyatchilar orasiga kiritilishi yoki nazorat ostida yetkazib berish operatsiyasi tashkil qilinadi.

Niqoblangan operatsiyalar samaradorligi ularning to‘g‘ri rejalashtirilishiga, qonuniy asoslar mavjudligiga va inson huquqlariga hurmat bilan yondashilganiga bog‘liq. Tezkor tadbir o‘tkazish uchun, odatda, vakolatli organ rahbarining ruxsati, zarur hollarda esa sudning sanksiyasi olinadi. Bu jarayonning qonuniyligini ta‘minlaydi va fuqarolarning konstitutsion huquqlarini himoya qiladi.

Biroq amaliyotda bir qator muammolar kuzatiladi. Jumladan, ba’zi hollarda niqoblangan operatsiyalarni o‘tkazish uchun yetarli huquqiy asoslar yaratilmagan bo‘ladi; ayrim tezkor xodimlar tomonidan maxfiylik bahonasida qonun buzilishi holatlari uchraydi. Shu sababli, tezkor-qidiruv faoliyatida sud nazoratini kuchaytirish va ichki tekshiruv mexanizmlarini mustahkamlash zarur.

Yana bir muhim jihat — inson huquqlari va erkinliklarini ta‘minlash. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 25–27-moddalarida fuqarolarning daxlsizligi, yashash joyining daxlsizligi, yozishma va telefon suhbatlari sir saqlanishi huquqlari mustahkamlangan. Shu bois, niqoblangan operatsiyalar bu huquqlarni buzmasdan, faqat qonuniy asosda amalga oshirilishi kerak.

Shuningdek, niqoblangan operatsiyani muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun xodimlarning maxsus tayyorgarligi, kasbiy etikasi, psixologik barqarorligi va texnik vositalardan to‘g‘ri foydalanish ko‘nikmalari ham muhim ahamiyatga ega. Bunda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari yordamida jinoyatga oid dalillarni yig‘ish va tahlil qilish imkoniyatlari kengaymoqda.

Xalqaro tajribaga murojaat qilsak, ko‘plab rivojlangan davlatlarda (masalan, AQSh, Buyuk Britaniya, Germaniya) “undercover operation” tushunchasi aniq tartibda qonun bilan belgilangan. U yerda bunday operatsiyalar faqat og‘ir jinoyatlarda va prokuror yoki sud ruxsati bilan amalga oshiriladi. Bu yondashuv O‘zbekiston amaliyotiga ham mos keladi, chunki u qonuniylik va inson huquqlarini ta‘minlashga xizmat qiladi.

Umuman olganda, niqoblangan operatsiya tezkor-qidiruv faoliyatining samarali shakli bo‘lib, jinoyatchilikka qarshi kurashda muhim rol o‘ynaydi. Biroq bu tadbirni o‘tkazishda huquqiy me‘yorlar, etik tamoyillar va inson huquqlariga rioya etish eng ustuvor masala bo‘lib qolishi kerak.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, niqoblangan operatsiya tezkor-qidiruv faoliyatining eng murakkab, ammo samarali usullaridan biridir. U jinoyatchilikni fosh etish va milliy xavfsizlikni ta‘minlashda muhim o‘rin tutadi. Shu bilan birga, bu tadbir inson huquqlari bilan bevosita bog‘liq bo‘lgani sababli, uni o‘tkazishda qonuniylik, asoslanganlik va proporsionallik prinsiplari qat’iy saqlanishi lozim. Qonunchilik va amaliyot o‘rtasidagi

5-Noyabr, 2025-yil

muvozanatni ta’minlash — niqoblangan operatsiyalarning huquqiy poydevorini yanada mustahkamlashning asosiy yo’lidir.

Takliflar. 1) “Niqoblangan operatsiya” tushunchasining aniq ta’rifini Qonunda mustahkamlash. 2) Ushbu tadbirlarni faqat sud nazorati ostida o’tkazish tartibini joriy etish. 3) Maxfiylikni suiiste’mol qilishning oldini olish maqsadida ichki nazorat tizimlarini kuchaytirish. 4) Huquqni muhofaza qiluvchi organlar uchun maxsus o’quv dasturlarini yaratish. 5) Fuqarolik jamiyati va OAV nazoratini oshirish orqali oshkoralikni kuchaytirish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasi “Tezkor-qidiruv faoliyati to‘g‘risida”gi Qonun, 2012-yil 25-dekabr, O‘RQ-344-son.
2. Norma.uz – “Tezkor-qidiruv tadbirlari: qonun doirasida”. 2016-yil 26-yanvar.
3. Intereuroconf.com – “Tezkor-qidiruv faoliyati: tadbirlar tasnifi va huquqiy jihatlar”.
4. O‘zA – “Jinoyatchilikka qarshi kurashishda ommaviy axborot vositalari imkoniyatlaridan keng foydalanilmoqda”, 2024-yil.
5. Hujjat24.uz – “Tezkor-qidiruv faoliyati tushunchasi va qonunchilik asoslari”.
6. Qodirov M. “Tezkor-qidiruv faoliyatining nazariy asoslari”, Toshkent, 2020.
7. Karimov A. “Jinoyatchilikka qarshi kurashda maxsus tadbirlarning o‘rni”, Juridik fanlar jurnali, 2023.